

doi: 10.32612/uw.2543618X.2021.pp.123-145

Przegląd Środkowo-Wschodni, 6, 2021

ISSN 2543-618X eISSN 2545-1324

Nr art. 20210607

Data przesłania: 20.04.2021

Data akceptacji: 27.05.2021

Maxim Karaliou

Szkoła Doktorska Anthropos IPAN

max.karaliou@gmail.com

ORCID 0000-0001-5365-8365

Narodowe rady wiejskie w kontekście polityki narodowej BSRS 1924–1939 (na przykładzie Łotyszy i Polaków)

Autor artykułu na przykładzie Łotyszy i Polaków żyjących na terenie sowieckiej Białorusi ukazuje specyfikę organizacji i funkcjonowania takiej formy autonomii narodowej jak sołectwo, wyróżniając główne pozytywne aspekty podobnego rozwiązania (przede wszystkim rozwój kultury i edukacji narodowej, a także możliwość współpracy gospodarczej). Wskazuje również na problemy organizacyjne w realizacji tego obszaru polityki narodowościowej BSRR. Autor doszedł do wniosku, że istniały różnice w postrzeganiu celów i skutków istnienia wiejskich rad narodowych przez chłopów (łotewskich i polskich) i przywódców bolszewickich. Ostatecznie doprowadziło to do zmiany polityki narodowościowej ZSRR w latach 30. XX w. Negatywne doświadczenie kolektywizacji wśród chłopów łotewskich i polskich stało się powodem stosowania represji zwłaszcza w latach Wielkiego Terroru. W efekcie idee utworzenia sołeckich rad narodowych uznano za chybione i do 1939 r. zlikwidowano wszystkie sołectwa narodowe.

Słowa kluczowe: BSRR, polityka narodowościowa, samorządy ludowe, Łotysze, Polacy

Wstęp

Kwestia narodowa była dla bolszewików jednym z atutów, które pozwoliły im wygrać walkę o władzę. Próby rozwiązania tego problemu rozpoczęły się od pierwszych dekretów. Znaczące straty terytorialne

w wyniku bezpośredniej interpretacji przez obrzeża byłego Imperium Rosyjskiego „prawa narodów do samostanowienia” nie zostały jednak uwzględnione w planach wzmacniającej się władzy partii leninowskiej. Podczas debaty o strukturze państwa socjalistycznego, gdzie powinno nastąpić stopniowe zjednoczenie narodów i zanik pojęć „narodu” i „narodowości”, zdefiniowano „budowanie narodowo-państwowe” jako jedyną możliwą formę realizacji „prawa narodów”. W całym ZSRS zostały utworzone autonomiczne republiki, okręgi narodowe i rejony dla zwartych grup etnicznych.

Dla BSRS, funkcjonującej w granicach wyznaczonych w traktacie ryskim, kwestia ta zeszła na dalszy plan i dopiero po pierwszym poszerzeniu granic w marcu 1924 r.¹ zaczęła nabierać aktualności. Kamieniem milowym stała się druga sesja Centralnego Komitetu Wykonawczego (CKW) BSRS (czerwiec 1924 r.). Wśród podjętych na niej decyzji znalazło się powołanie specjalnej komisji do spraw prowadzenia polityki narodowej pod przewodnictwem A. Chackiewicza, co *de facto* stało się oficjalną proklamacją białorusenizacji, a także zatwierdzenie *Regulaminu zjazdów okręgowych i regionalnych Sowietów oraz ich komitetów wykonawczych*, które były odzwierciedleniem rozpoczętej reformy administracyjno-gospodarczej, wprowadzającej nowy podział administracyjno-terytorialny republiki (okręg – rejon – sołectwo). Połączenie tych dwóch decyzji stworzyło w praktyce dla BSRS nowe zjawisko, jak narodowa rada wiejska.

W białoruskiej historiografii rzadko poruszano zagadnienie funkcjonowania narodowych rad wiejskich. W pewnym stopniu kwestia ta została opisana w publikacjach M. Alchowika, D. Krywoszeja, P. Litwinowa, W. Piczukowa, I. Puszkina, W. Tugaja i kilku innych badaczy.

Polityka białorusenizacji wcale nie oznaczała ograniczania praw mniejszości narodowych na rzecz Białorusinów. Wręcz przeciwnie, dążyła do stworzenia akceptowalnych warunków rozwoju wszystkich

¹ W marcu 1924 r. Witebszczyzna i Mohylewszczyzna zostały zwrócone do BSRS z RFSRS. Pod koniec 1926 r. zwrócono również region homelski.

grup narodowościowych, licząc się z takimi naturalnymi aspiracjami jak zachowanie cech kulturowych, swobodne posługiwanie się językiem ojczystym itp. W uchwałach wspomnianego posiedzenia CKW BSRS Rada Komisarzy Ludowych (RKL) BSRS została pouczona „o ostatecznym ustaleniu składu rejonów i sołectw, aby zapewnić możliwość wyodrębnienia terenów z przewagą żydowską, polską, łotewską i inną ludność na samodzielne jednostki administracyjne, o ile nie naruszy to radykalnie podstaw i systemu nowego podziału administracyjnego republiki”².

Łotewskie narodowe rady wiejskie

Pierwsze narodowe rady wiejskie powstały latem 1924 r. Pod koniec roku w BSRS istniało już 9 krajowych rad wiejskich – 7 żydowskich i 2 łotewskie. Zazwyczaj te rady wiejskie były małe zarówno pod względem terytorialnym, jak i liczby ludności.

Specyfiką Łotyszy było życie w gospodarstwach poza wsią (tak zwane chutory). Dlatego też nieliczne były miejsca ich zwartego zamieszkania (co było początkowym warunkiem powstania narodowej rady wiejskiej). Koordynatorem prac nad organizacją łotewskich rad wiejskich miało być Centralne Biuro Sekcji Łotewskich przy Centralnym Komitecie Partii Komunistycznej (bolszewików) Białorusi (CK PK(b)B), które zostało pospiesznie utworzone na przełomie czerwca i lipca 1924 r. Już sam ten fakt wyraźnie pokazuje trwający konflikt o dominację między kierownictwem sowieckim a partyjnym, w którym partia stopniowo opanowywała państwo. I to pomimo że jednym z głównych celów reformy administracyjnej było zwiększenie roli i aurytetu władz sowieckich (tj. państwowych).

Należy zauważyć, że określenie dokładnego czasu utworzenia łotewskich narodowych rad wiejskich jest trudne. W większości współcze-

² *Административно-территориальное устройство БССР: Справочник*, 2 т., т. 1: (1917–1941 гг.), сост. Т. Воробьева и др., Минск 1985, с. 43.

nych publikacji przedrukowano informacje ilościowe z *Praktycznego rozwiązania kwestii narodowej w BSRS*, opublikowanego w Mińsku w 1928 r. Wynika z nich, że w 1924 r. w BSRS istniały 2 sołectwa łotewskie, w 1925 r. – 5, w 1926 r. – 4, w 1927 r. – 5³. Jednak porównane przeze mnie dokumenty archiwalne i źródła dają nieco inny obraz (patrz tabela 1). Trudno powiedzieć, dlaczego powstały takie niespójności. Było to prawdopodobnie spowodowane pewnymi trudnościami w komunikacji. Centralne Biuro Łotewskie nie zawsze otrzymywało informacje z okręgów na czas i w pełnym wymiarze, one z kolei często miały niejasne wyobrażenie o sytuacji w terenie, co również było konsekwencją rosnącej przepaści pomiędzy miastem (gdzie zlokalizowane były wszystkie oddziały i urzędy) i wsią (na której mieszkała większość ludności łotewskiej). Swoją rolę mogłby odegrać dekret III Wszechzwiązkowego Kongresu Sowieców *O budownictwie sowieckim* (maj 1925 r.), który proklamował wiele inicjatyw mających na celu ochronę i zapewnienie praw mniejszości narodowych. Po jego proklamowaniu, miejscowi urzędnicy „rzucili się” do składania raportów na temat tego, co zostało zrobione, omijając rzeczewistość.

Utworzone rady wiejskie starały się jednoczyć mieszkających w pobliżu Łotyszy. Jednak z powodu charakteru oddalonych od siebie gospodarstw (chutorów) wdrożenie w praktyce było problematyczne. Tak więc w 1926 r. łotewskie narodowe rady wiejskie obsługiwały 1971 Łotyszy⁴, co stanowiło 18,1% ogółu Łotyszy mieszkających na obszarach wiejskich. W samych sołectwach Łotysze stanowili 78,5% w 1926 r., 86,3% w 1927 r.⁵, około 75% w 1929 r.⁶

³ *Практическое разрешение национального вопроса в Белорусской Социалистической Советской Республике. К 10-й годовщине Октябрьской революции. Ч. 2: Работа среди национальных меньшинств в БССР*, Минск 1928, s. 96.

⁴ *Практическое разрешение национального вопроса...*, s. 96.

⁵ *Ibidem*, s. 97.

⁶ Д. Кривошей, *Латвийское население Беларуси в межвоенный период*, „Latvijas Arhīvi” 2006, nr 4, s. 123.

Tabela 1. Utworzenie i likwidacja Łotewskich narodowych rad wiejskich w BSRS

Rada wiejska i jej lokalizacja	Data powstania	Data likwidacji
wacławowska rejon uszacki, okręg połocki	luty 1926 r.	lipiec 1938 r.
galicka-myzska rejon miłoślawicki, okręg kaliniński	sierpień 1924 r.	lipiec 1938 r.
grudzinowska rejon bychowski, okręg mohylewski	sierpień 1924 r.	styczeń 1939 r.
pierkalska (Oktjabska) rejon głuski, okręg bobrujski	wrzesień 1926 r.	listopad 1938 r.
unowska rejon łożnieński, okręg witebski	styczeń 1926 r.	listopad 1934 r.
malkowska* rejon mścislawski	druga połowa 1931 r.	pierwsza połowa 1937 r.

* Istnienie Malkowskiej Rady Wiejskiej, choć wspomianej w kilku dokumentach, ostatecznie nie zostało potwierdzone.

Intensywna praca Łotyszy wzmocniła ich gospodarstwa w porównaniu z resztą populacji, co spowodowało pewne konflikty podczas redystrybucji ziemi. Ponadto sekcje łotewskie wielokrotnie zwracały uwagę, że lokalni urzędnicy masowo zapisywali Łotyszy w kułaki⁷, co pogarszało relacje międzyetniczne, nie odpowiadało rzeczywistości i powinno być wyeliminowane. Łotysze odnosili się do władzy sowieckiej bez większego entuzjazmu, akceptując tylko praktyczne inicjatywy, które rozumieli. W latach NEP-u⁸ aktywnie rozwijały się różne rodzaje współpracy (stowarzyszenia uprawiające ziemię, artele⁹ mleczarskie, towarzystwa maszynowe itp.). Wszystko to przyczyniło się do wzro-

⁷ Kułak – tak bolszewicy nazywali chłopów mających bogatsze gospodarstwa i więcej ziemi (hektarów), których uważano za nieodpowiadających nowemu systemowi.

⁸ Nowa Polityka Gospodarcza (NEP) prowadzona w latach 20. XX wieku w ZSRR obejmowała elementy gospodarki rynkowej.

⁹ Artel – jedna z form spółdzielni.

stu kondycji ekonomicznej łotewskich gospodarstw¹⁰. Przedstawiciele łotewskich rad wiejskich wielokrotnie byli nagradzani na wystawach rolniczych¹¹.

Samo utworzenie łotewskich rad wiejskich zdecydowanie pozytywnie wpłynęło na rozwój tej narodowości. Łotysze uzyskali pewną autonomię, która pozwoliła im na utrzymanie ich zwykłego trybu życia i rolnictwa, a także skonsolidowanie sił przy zakupie maszyn rolniczych, nasion, nawozów itp. Ważna była również wspólnota kulturowa. Na przykład wszyscy Łotysze z okręgu zwracali się ze swoimi problemami do Grudzinowskiej Rady Wiejskiej, co władze przedstawiły jako naruszenie zasady narodowo-terytorialnej na rzecz zasady czysto narodowej. Próby naprawy sytuacji doprowadziły do przesiedlenia sąsiednich Łotyszy bliżej Grudzinowki, ponieważ nie chcieli być obsługiwani w innych sołectwach¹².

W 1927 r. Wacławowska Łotewska Rada Wiejska otrzymała pierwszą nagrodę w republikańskim konkursie rad wiejskich mniejszości narodowych¹³.

Z drugiej strony można wspomnieć o wielu negatywnych aspektach. Władze sowieckie i partyjne nie ufały łotewskiemu chłopstwu, dlatego do kierowania radami wiejskimi często wyznaczano osoby z zewnątrz, które miały niewielkie pojęcie o życiu na wsi, a czasem nawet nie znały języka łotewskiego. W rezultacie prace biurowe prowadzono głównie w języku rosyjskim, chociaż miejscowa ludność mówiła po łotewsku. Praca rady wiejskiej miała w dużej mierze charakter formalny, a liczne komisje istniały tylko na papierze. Łotyszom „z góry” narzucono zasady bardzo dalekie od chłopskich potrzeb – rywalizację socjalistyczną, spotkania kobiet delegatek, rozwój krytyki i samokrytyki, stałe opłaty za samoloty, czołgi, kampanię „Łotewski strzelec”, „Nasza odpowiedź na Chamberlaina”, prenumeraty gazet politycznych. Powstały komórki

¹⁰ Archiwum Państwowe Obwodu Witebskiego (GAWO), z. 10061, op. 1, t. 443, k. 82.

¹¹ Ibidem, k. 9.

¹² Archiwum Narodowe Republiki Białorusi (NARB), z. 701, op. 1, t. 112, k. 59–67.

¹³ GAWO, z. 10061, op. 1, t. 871, k. 18.

MOPR¹⁴, Osoawiachim¹⁵, społeczeństwa ateistycznego „Bezbożnik” i innych, które tylko pobierały składki członkowskie i rozpadały się, gdy tylko presja kontrolna ustąpiła¹⁶. Komórki partyjne również funkcjonowały z trudem¹⁷. Zwykle opierały się na przewodniczącym i miejscowym nauczycielu. Wszystko to świadczyło o nieprzemysłanym mechanizmie funkcjonowania narodowych jednostek administracyjno-terytorialnych oraz o słabym zrozumieniu przez władze kryteriów i wyników ich działań. W praktyce zamiast podejścia ukierunkowanego na narodowość zastosowano podejście masowe, co ponownie wywoływało pytanie, „co jest tutaj właśnie narodowego łotewskiego oprócz szkół?”.

Polskie narodowe rady wiejskie

Utworzenie polskich rad wiejskich spotkało się początkowo z wielką nieufnością ludności polskiej, pamiętającej represje z czasów wojny polsko-bolszewickiej i komunizmu wojennego. Wielu uważało, że to kolejna inicjatywa identyfikacji i niszczenia aktywnych Polaków. Dlatego też projektowe prace nad organizacją polskich sołectw, które rozpoczęto w 1924 r., przeciągały się.

Podobnie jak w przypadku łotewskich sołectw, tak i tutaj mamy sporo zamieszania w dokumentach, gdzie to, co pożądane, planowane i rzeczywiste były bardzo często mieszane¹⁸. Dlatego można z całą pewnością stwierdzić tylko, że w 1925 r. istniały co najmniej dwie polskie rady wiejskie.

¹⁴ Międzynarodowa Organizacja Pomocy Bojownikom Rewolucji (MOPR) była komunistyczną organizacją charytatywną, utworzoną decyzją Kominternu jako komunistyczny odpowiednik Czerwonego Krzyża (działała w latach 1922–1947).

¹⁵ Towarzystwo Pomocy dla Obrony, Lotnictwa i Budownictwa Chemicznego (Osoawiachim) było sowiecką organizacją społeczno-polityczną o charakterze obronnym (istniała w latach 1927–1948).

¹⁶ GAWO, z. 10061, op. 1, t. 445, k. 51.

¹⁷ Ibidem, k. 80–81.

¹⁸ П.А. Литвинов, *Польские национальные советы в БССР в 1920-е гг.: история возникновения и количественная динамика*, «Веснік БДУ» 2007, сер. 3., № 2, с. 23.

Tabela 2. Liczba narodowych rad wiejskich w BSRS¹⁹

	Żydzi	Polacy	Niemcy	Łotysze	Rosjanie	Ukraińcy
1924 r.	7	–	–	2	–	–
1925 r.	11	2	1	2	1	–
1926 r.	18	13	2	5	1	–
1927 r. (bez regionu Homel)	22	23	2	5	2	–
1927 r. (z regionem Homel)	24	29	2	5	16	2

Rozwój polityki białorutenizacji zmienił stosunek mniejszości narodowych do idei autonomii administracyjno-terytorialnej. Już w 1925 r. do polskich biur okręgowych zaczęły napływać liczne postulaty ze strony ludności z prośbą o utworzenie narodowych rad wiejskich²⁰. Zwróćmy uwagę, że Polacy w BSRS (podobnie jak Łotysze) mieszkali głównie w chutorach i małych wioskach, czyli praktycznie nie było zwartych stref z przeważającą liczbą ludności polskiej, co utrudniało zorganizowanie narodowej rady wiejskiej (początkowo trzeba było co najmniej 500 osób).

Z dokumentów archiwalnych wynika, że dla znacznej części białoruskich Polaków zjawisko autonomii narodowej w postaci sołectwa nie było do końca jasne. Ważniejsza była kwestia organizacji polskich szkół. Na przykład Bobrujski Okręgowy Komitet Wykonawczy 2 stycznia 1926 r. poinformował, że w Lubowinie „ludność jest bardziej zainteresowana w otwarciu szkoły polskiej, a niezeli rady”²¹. W sołectwie okołowskim ludność oświadczyła: „...dajcie nam szkoły, nam wszystko jedno, czy polski, czy rosyjski, czy białoruski sielsowiet”²².

¹⁹ Podane przez: I.A. Пушкін, *Удзел нацыянальных меншасцей у грамадска-палітычным жыцці Савецкай Беларусі (1919–1990 гг.)*, Мінск 2010, с. 48, ze zmianami dotyczącymi Łotyszy.

²⁰ П.А. Литвинов, *Польские национальные советы...*, с. 23.

²¹ NARB, z. 4-п, оп. 11, т. 21, к. 125 (dokument w języku polskim).

²² Ibidem, т. 38, к. 185 (dokument w języku polskim).

Również dla władz pojawił się problem z identyfikacją ludności polskiej, gdyż tradycyjnie wszyscy katolicy byli uważani za Polaków. Na przykład S. Przedecka, sekretarz Polskiego Biura KC PK(b)B, zaznaczyła, że „niezwykle trudno jest, mimo trzech lat doświadczenia, zidentyfikować, kto jest prawdziwym Polakiem i prawdziwym Białorusinem, i za każdym razem trzeba go przestudiować na miejscu”²³. To właśnie ten stan rzeczy doprowadził do tego, że powstawały polskie sołectwa, a następnie nagle były likwidowane „z powodu braku ludności polskiej na tym terenie”.

Kierownictwo partii w połowie lat 20. postrzegało jednak narodowe rady wiejskie jako jeden ze sposobów zademonstrowania postępowości systemu sowieckiego. Miały one pokazać ludności po drugiej stronie granicy zaawansowane osiągnięcia układu bolszewickiego. Dlatego uznano za celowe utworzenie polskich sołectw na pograniczu, nawet przy mniejszym zaludnieniu. Należy zauważyć, że niektóre dekrety rządowe zapewniały tutaj również lepsze zaopatrzenie w produkty.

W 1926 r. polskie rady wiejskie służyły 18 491 Polakom, co stanowiło 23,8% ich ogólnej liczby w strukturze ludności wiejskiej BSRS. Jednocześnie udział Polaków w sołectwach polskich wynosił wówczas ponad 84%²⁴.

Aby wyobrazić sobie, jak wyglądała polska narodowa rada wiejska, przedstawmy jej skrócony opis z monografii I. Puszkina. Marchlewska Polska Narodowa Rada Wiejska w rejonie tołoczyńskim okręgu orszańskiego została zorganizowana w lutym 1926 r. W skład jej zarządu wchodziło 10 osób (1927 r.): 9 Polaków i 1 Białorusin, w tym 2 kobiety. Budynek sołectwa znajdował się w zaadaptowanym pomieszczeniu. Przy radzie wiejskiej zorganizowano pięć komisji: podatkową, kulturalną, gospodarczą, spółdzielczą i sanitarną. Tylko prezydium rady spotykało się regularnie. Na spotkaniach rozważano kwestie wielkości i terminowości płacenia podatków, organizacji ochrony przeciw-

²³ Ibidem, t. 3, k. 51.

²⁴ *Практическое разрешение национального вопроса...*, s. 96–97.

pożarowej, poprawy dobrobytu, rozwoju kultury itp. Sprawozdania z pracy rady wiejskiej najczęściej składał przewodniczący na spotkaniach w osadach, w języku polskim i białoruskim. Ludność obsługiwana była w językach narodowych – polskim i białoruskim, ostatni w sołectwie uchodził za język mniejszości narodowej. Na terenie rady wiejskiej istniały 23 osady. Było 191 gospodarstw ubogich, 121 tzw. średniackich i 3 kułackie. Ludność korzystała z wielopolowego użytkowania ziemi i aspirowała do hodowli koni i byków. Niektórzy zajmowali się pszczelarstwem. Uprawiano żyto, pszenicę jarą, jęczmień, owies, grykę, groch, fasolę, konopie, len, koniczynę, trawy pastewne, ziemniaki. Przemysłu nie było, produkcja rękodzielnicza składała się z 5 kuźni i artelu produkującego koła. Sołectwo powołało organizacje społeczne: MOPR (25 osób), „Precz z analfabetyzmem” (19 osób), działające jedynie formalnie. Spółdzielni praktycznie nie było, członkowie zaciągali niewiele kredytów (co bardzo różniło ich od Łotyszy). Na terenie sołectwa istniały cztery szkoły, w tym dwie polskie i jedna polsko-białoruska²⁵.

W 1929 r. w BSRS działały już 22 polskie rady wiejskie (patrz tabela 3).

Jak już wspomnieliśmy w kontekście Łotyszy, organizacja narodowych rad wiejskich również była pozytywna dla Polaków. Dzięki nim udało się w mniejszym lub większym stopniu zachować dotychczasowy sposób życia, otworzyć polskie szkoły, zachować język i kulturę. W zasadzie dla Polaków zamieszkałych na wsi było to pierwsze doświadczenie pozytywnej interakcji z władzami bolszewickimi. Jediną rzeczą, która skłoniła ich do zachowania czujności, była aktywna walka z Kościołem katolickim, narzucona przez sołectwa.

²⁵ І.А. Пушкін, *Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць нацыянальных меншасцей у Беларускай ССР (1919–1991)*, Мінск 2018, с. 171–172.

Tabela 3. Polskie narodowe rady wiejskie

Rada	Okręg	Rejon	Udział Polaków	
			liczba	%
aleksandrowska	mohylewski	białyński	brak danych	
aleksandrowska	mozyrski	narowlański	747	90,7
bałaszowska	homelski	reczecki	540	97,3
chrypiełowska	mohylewski	mohylewski	447	85,5
janowska	bobrujski	świsłocki	1242	75,7
kustownicka	mozyrski	mozyrski	658	94,4
lubowińska	homelski	buda-kaszelowski	873	75,0
łancucka	miński	kopylski	1277	54,2
łozińska	miński	borysowski	644	76,9
marchlewska	orszański	tołoczyński	1417	70,5
natałowska	bobrujski	kliczewski	1054	78,5
nowo-małynicka	homelski	czeczerski	546	81,0
okołowska	miński	pleszczenicki	1942	76,8
omniszewska	miński	pleszczenicki	1394	67,6
podosowska	homelski	czeczerski	303	49,4
potaszeńska	homelski	chojnicki	647	78,0
rudnia nisimkowicka	homelski	czeczerski	615	56,7
rudnia stołbuńska	homelski	wietkowski	674	93,6
rudnia szlagińska	homelski	wietkowski	819	72,8
tworyczewska	mozyrski	mozyrski	502	86,3
weselowski	połocki	lepielski	700	73,8
zamostocka	miński	śmiłowicki	936	67,2

Zmiana nastawienia do narodowych rad wiejskich

Mimo częstych podejrzeń narodowych rad wiejskich o „kułackie zbroczenia”, ogólnie rzecz biorąc, prace nad ich utworzeniem uznano za udane. Zostało to odnotowane w raporcie rządu BSRS na III posiedzeniu CKW ZSRS trzeciej kadencji w lutym 1927 r. Jednocześnie duży nacisk położono na przeciwstawianie się „pokojowi i wolności” w państwie sowieckim z „uciskiem i wrogością” w państwach kapitalistycznych. Ogólnie jako główne przeszkody w realizacji polityki narodowej wskazywano położenie graniczne i brak inteligencji narodowej²⁶.

W republice kwestię tę omówiono bardziej szczegółowo. Rezolucja w sprawie raportu CKW BSRS *O usługach kulturalnych i gospodarczych dla mniejszości narodowych w BSRS (1927)* była dość optymistyczna. Odnotowano aktywne zaangażowanie mas w budownictwo sowieckie, rozwój edukacji i oświecenia w językach narodowych, przewyciężenie narodowej wrogości i izolacji. Wraz z tym odnotowano również problemy:

- zachowanie wewnętrznej izolacji ludności łotewskiej i litewskiej;
- obecność w niektórych miejscach narodowych antagonizmów i wpływów duchowieństwa;
- trudności w obsłudze Polaków, Łotyszy i Litwinów ze względu na ich rozproszenie w małych osadach;
- niedostateczna praca wśród ubogich (w tym miejscu należy zaznaczyć, że w wyniku prac prowadzonych nad usprawnieniem użytkowania ziemi w koloniach łotewskich praktycznie nie pozostało ludzi bezrolnych – przeszli oni do kategorii „średnich” chłopów);
- brak literatury popularnej i podręczników w językach mniejszości narodowych, ich wysoki koszt i słaba popularyzacja.

²⁶ Доклад Ураду Беларускае Соцыялістычнае Савецкае Рэспублікі на III сэсіі Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Саюзу ССР 3-га склікання, Менск 1927, с. 10.

„Wszystkie powyższe trudności pogłębia położenie graniczne Białoruskiej SRS”²⁷.

W listopadowym dekrete Prezydium CKW BSRS *O pracy rad narodowych* (1927) zauważono, że „organizacja rad narodowych od strony politycznej i praktycznej jest w pełni uzasadniona”. Postanowiono ją kontynuować i wzmocnić przez zorganizowanie w Mińsku kursów dla przewodniczących i sekretarzy narodowych rad wiejskich²⁸. Istnienie rad narodowych zostało zapisane w Konstytucji BSRS z 1927 r.

Tabela 4. Objęcie mniejszości narodowych radami wiejskimi w 1927 r.²⁹

Narodowość	Całkowita populacja wiejska	Objęte przez odpowiednie narodowe rady wiejskie	
		liczba	%
Rosjanie	251 603	37 662	15,0
Polacy	77 833	15 841	20,4
Żydzi	66 897	28 369	42,4
Ukraińcy	27 263	1 968	7,2
Łotysze	10 869	1 618	14,9
Niemcy	4 757	2 462	51,8

Jednocześnie podkreślono, że większe objęcie Niemców i Żydów narodowymi radami wiejskimi stało się możliwe dzięki temu, że żyli oni w zwartych grupach i nie byli rozproszeni po całym terytorium, jak inne narodowości.

Z czasem jednak skuteczność i wykonalność takich form pracy z mniejszościami narodowymi zaczęły być kwestionowane. Już w 1930 r.

²⁷ Два гады нацыянальнай работы ў БССР: Збор прамоў, артыкулаў і рэзалюцый па нацыянальным пытанні, Менск 1929, с. 139–141.

²⁸ Ibidem, с. 148–149.

²⁹ *Практическое разрешение национального вопроса...*, с. 99.

w dodatku o polityce narodowej do białoruskiego wydania *Abecadła leninizmu* napisano z pewną irytacją, że zbliżenie robotników różnych narodowości jest łatwiejsze niż „drobnomieszczańskich mas, powiedzmy, chłopów”³⁰. Chociaż nie kwestionowano poprawności tworzenia narodowych rad wiejskich, to jednak nacisk zaczął się przesuwać w kierunku intensyfikacji walki klasowej. To powinno było w pewnym stopniu wyjaśniać fale masowych represji związanych z przymusową kolektywizacją.

Jednocześnie jasna stała się istota granicznego położenia BSRS jako trudności w realizacji polityki narodowej. W 1929 r. KC PK(b)B przyjął plan działania mający na celu stworzenie politycznie wiarygodnej populacji na pograniczu. W styczniu 1930 r. RKL BSRS nakazała przed wiosennym siewem oczyścić kolchozy ze wszystkich elementów kułackich i nepmańskich³¹. A w lutym KC PK(b)B zwrócił się do KC WPK(b) z wnioskiem o uznanie BSRS za republikę ciągłej kolektywizacji. Tak więc znaczna część chłopstwa polskiego i łotewskiego, która była skrajnie sceptyczna wobec kolektywizacji, faktycznie została wyjęta spod prawa. Wśród narastającej atmosfery wszechobecnego szpiegów i szkodników masowe eksmisje stały się częścią codziennego życia. Włączenie do krajowego systemu gospodarczego wymagało od narodowych rad wiejskich podjęcia takich samych działań jak we wszystkich innych (przede wszystkim kolektywizacje) i tymi samymi metodami. Rezultatem było załamanie tradycyjnego stylu życia i radykalna zmiana społecznego obrazu chłopstwa łotewskiego, polskiego i niemieckiego.

Zmiana ogólnej linii od razu wpłynęła na stosunek komitetów wykonawczych i struktur partyjnych do Łotyszy. W dokumentach z końca 1928 oraz z 1929 r. gospodarstwa łotewskie przestały być nazywane kulturowymi, zostały podkreślone ich ograniczenia narodowe, wpływ

³⁰ П. Кержанцава, А. Лявонцьева, *Нацыянальная палітыка камуністычнай партыі*: Дадагак да 3-га беларускага выдання «Азбукі ленінізму», пад рэд. А. Гаруновіча і С. Будзінскага, Менск 1930, с. 26.

³¹ Nepmani to zwolennicy nowej polityki gospodarczej z jej mechanizmami rynkowymi.

bogatych na klasę średnią i biednych, wrogi stosunek do tworzenia kolchozów³².

Z drugiej strony należy zwrócić uwagę na kilka interesujących momentów, które w pewnym stopniu świadczyły o zachowaniu pewnych przejawów demokracji. Mam tutaj na myśli wizyty w sołectwach przedstawicieli CKW BSRS z raportami z pracy rządu republiki. Na przykład w tym celu 3 kwietnia 1929 r. Waławowo odwiedził sekretarz Centralnego Biura Sekcji Łotewskich KC PK(b)B Dums. Należy zwrócić uwagę, że kwestie poruszone w raporcie były dość dotkliwe:

- Jaki los czeka gospodarstwa indywidualne?
- Dlaczego brakuje manufaktur i nawozów?
- Czy w zeszłym roku wyeksportowano chleb za granicę (pytanie w kontekście niedoborów zboża)?
- Jaki jest pożytek rządu z kolchozów, skoro cały czas ci potrzebują pomocy?
- Jak poprawia się opieka zdrowotna? i inne³³.

Za kilka lat takie dyskusje staną się niemożliwe. Ale na początku kolektywizacji wielu członków biur narodowych okręgowych komitetów wykonawczych nadal wierzyło, że wszystko da się wyjaśnić i w ten sposób przeciwną chłopstwo na swoją stronę.

15 lutego 1930 r. podjęto decyzję o likwidacji wszystkich biur narodowych przy KC PK(b) i sekcji narodowych przy komitetach okręgowych³⁴. W rezultacie zaprzestano systematycznej pracy z mniejszościami narodowymi i zbierania informacji o ich życiu. Polityka wspierania mniejszości narodowych zaczęła słabnąć.

Kolektywizacja wywołała oburzenie wśród dużej liczby chłopów. Na przykład odbywały się demonstracje średnich chłopów i ubogich narodowości polskiej przeciwko wydaleniowi kułaków we wsi Łogwiszcze rejonu żytkowickiego, w polskich radach wiejskich: łożnińskiej, marchlewskiej i gdzie indziej. Na terenach przygranicznych BSRS od stycz-

³² GAWO, z. 10061, op. 1, t. 882, k. 101–102; t. 966, k. 2–3.

³³ Strefowe Archiwum Państwowe w Połacku, z. 150, op. 1, t. 152, k. 137.

³⁴ NARB, z. 4-п, op. 1, t. 8, k. 608.

nia 1930 r. do końca lata 1931 r. odbyło się osiem masowych demonstracji chłopskich przeciwko kolektywizacji, wśród liderów byli Polacy. Inną formą oporu na obszarach przygranicznych BSRS była nielegalna emigracja. Na początku lat 30. polska ludność okręgu bobrujskiego i mińskiego poinformowała miejscowe władze, że zamierzają przenieść się do Polski wraz z całym swoim majątkiem. Organom GPU nakazano przeprowadzenie aresztowań w celu zapobieżenia takim działaniom ludności. Mimo to udało się to kilkuset chłopom³⁵. Na emigrację próbowała też wyjechać część łotewskiego chłopstwa, która szukała pomocy w konsulacie łotewskim w Witebsku³⁶.

Tworzenie narodowych rad wiejskich wciąż jednak trwało. Ponownie zreorganizowano polskie rady wiejskie. Z pojedynczych dokumentów archiwalnych wynika, że w 1931 r. w rejonie mścisławskim powstała Malkowska Łotewska Rada Wiejska. Wątpliwości wynikają z tego, że przeważała tu ludność litewska (początkowo teren należał do rejonu rośniańskiego w okręgu orszańskim) i istniała litewska rada wiejska. W 1930 r. doszło jednak do otwartych rozruchów chłopów, którzy domagali się powrotu wypędzonych „kułaków”, co spowodowało kolejne aresztowania i deportacje Litwinów³⁷. Być może dlatego sołectwo zostało przekształcone w łotewskie. Sytuacja taka trwała do roku 1937, kiedy znów stało się litewskie, by później całkowicie zostać zlikwidowanym. Z drugiej strony analiza licznych dokumentów archiwalnych nie pozwala realnie potwierdzić istnienia rady jako łotewskiej. Być może było to skutkiem błędu biurokratycznego w czasie reorganizacji administracyjnej³⁸.

³⁵ I.A. Пушкін, *Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць...*, с. 194.

³⁶ М. Королёв, Э. Екабсонс, *Консульство и консулы Латвии в Витебске*, Витебск 2017, с. 37–38.

³⁷ I.A. Пушкін, *Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць...*, с. 46, 57, 194.

³⁸ Szczegółowo ten aspekt został zbadany w Агеенка Т., Каралёў М. *Да пытання аб статусе Малькаўскага сельсавета ў 1930-я гг.*, [w:] Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць: зборнік навуковых артыкулаў удзельнікаў XII Міжнар. навук. канф., 25–26 чэрвеня 2021 г., г. Магілёў, I.A. Пушкін (red.), Магілёў 2021, с. 193–195.

Opór mniejszości narodowych wobec przymusowej kolektywizacji po raz kolejny zmusił władze centralne do przemyślenia swojej polityki narodowej. Ludność wielonarodowa zaczęła być postrzegana jako potencjalna piąta kolumna. W pierwszej połowie 1931 r. w wyniku ponownych wyborów do rad wiejskich nastąpiły istotne zmiany w ich składzie. Etniczni Łotysze i Polacy zostali zastąpieni przez Rosjan, Białorusinów i Żydów. Powodem formalnym była bierność poprzednich radnych sołectw w walce z kułakami (a właściwie z chłopstwem łotewskim i polskim). Nowy skład zaczął korygować wskazane przez partię mankamenty. Na przykład w kolonii Lewantowo (rejon witebski) wszystkie łotewskie gospodarstwa zostały splądrowane, a prawie wszyscy Łotysze zesłani na przymusowe roboty na północy, Uralu czy Syberii, albo pracowali w okolicznych lasach BSRS. W kolonii Głodnika (rejon łożnieński) i w okolicy, gdzie było około 65 łotewskich gospodarstw domowych, po wysiedleniach pozostało tylko 7–8 rodzin³⁹. Wszędzie języki narodowe były całkowicie wykluczone z użycia. Na przykład we wczesnych latach 30. sekretarz Kliczewskiego Rejonowego Komitetu Wykonawczego Siemaszko narzucił uchwałę w sprawie protokołu Natałowskiej Polskiej Rady Wiejskiej: „Protokoły będą napisane w języku rosyjskim i nie będą rozpatrywane w innych językach”⁴⁰.

Likwidacja narodowych rad wiejskich

W 1933 r. rząd moskiewski ostatecznie rozczarował się linią podziału administracyjno-terytorialnego wzdłuż linii etnicznych i zatrzymał ten proces. Od tego czasu rozpoczęła się stopniowa likwidacja narodowych rad wiejskich. W BSRS na początku 1934 r. istniały 102 narodowe rady wiejskie, ale w tym samym roku ich liczba zaczęła spadać.

W uchwałach wspólnego plenum Komitetu Centralnego i Centralnej Komisji Kontroli PK(b)B (1934), choć mówiono o konieczności stałego

³⁹ М. Королёв, Э. Екабсонс, *Консульство и консулы...*, с. 53.

⁴⁰ *Нацыянальная палітыка і барацьба на два фронты за ленінскую лінію ў нацыянальным пытанні*, Менск 1932, с. 81.

poruszania się w głównym nurcie polityki narodowej Włodzimierza Lenina, zmieniało się jej rozumienie. Coraz wyraźniej zaczęły rozbrzmiewać hasła o moralnej i politycznej jedności kraju, o międzynarodowej edukacji mas proletariackich, o zwiększaniu czujności klasowej, partyjnej wobec przejawów „mocarstwowego rosyjskiego szowinizmu” i „białoruskiego nacjonalizmu”⁴¹. Zawierała również instrukcje dotyczące „najsurowszej” kary dla tych, którzy zakłócają i sabotują określone decyzje partii w kwestii narodowej.

W dekrete KC PK(b)B z 26 lutego 1934 r. *O pracach litewskich i łotewskich narodowych rad wiejskich, szkół i kolchozów* wskazano, że znaczną ich część zaśmiecali kułacy, elementy klasowo wrogie i antysowieckie⁴². Już w październiku tego roku trzy polskie sołectwa w rejonie czeczerskim zostały przekształcone w białoruskie, a w listopadzie zniesiono Unowską Łotewską Radę Wiejską, Bałaszowską, Lubowińską i Pakraszowską (rejon słucki) Polskie Rady Wiejskie⁴³.

W latach 1936–1937 proces zmniejszania liczby rad narodowych przyspieszył. Teraz w dokumentach powszechne stało się sformułowanie o ich „sztucznym stworzeniu” w „celach sabotażowych”. Wszelkie odniesienia do mniejszości narodowych zostały usunięte z Konstytucji ZSRS z 1936 roku, a następnie z Konstytucji BSRs z 1937 roku. 24 stycznia 1938 r. Biuro Organizacyjne KC WPK(b) przyjęło dwie uchwały *W sprawie likwidacji narodowych rejonów i rad wiejskich* oraz *W sprawie likwidacji szkół narodowych i oddziałów narodowych w szkołach*, które oficjalnie ugruntowały pozycję państwa sowieckiego w rozstrzygnięciu kwestii narodowej. Polacy w tym czasie byli postrzegani niemal jako główni wrogowie państwa sowieckiego, dlatego władze zaczęły najostrożniej walczyć z ich autonomią administracyjną. Ostatnia narodowa rada wiejska przestała istnieć w kwietniu 1939 r.

⁴¹ *Итоги и ближайшие задачи проведения ленинской национальной политики в БССР*: Постановление объединённого пленума ЦК и ЦКК КП(б)Б, Минск 1934, с. 10.

⁴² NARB, z. 4-п, оп. 1, т. 7138, к. 21.

⁴³ NARB, z. 4-п, оп. 1, т. 7193, к. 11–12; т. 7194, к. 33.

Należy zauważyć, że decyzje o zniesieniu narodowych rad wiejskich zwykle nie miały uzasadnionej motywacji. Najczęściej używano zwrotów, takich jak „w urzędzie sołectwa praca i zebrania odbywają się w języku białoruskim / rosyjskim”, „wielu nie rozumie języka polskiego / łotewskiego”, „istnienie narodowej jednostki administracyjnej nie jest uzasadnione składem etnicznym populacji”, „praca polityczna z ludnością była niewystarczająca”... Jeśli jednak się nad tym zastanowić, takie „wymówki” wskazywały jedynie na szkodę pracy narodowej polegającej na wysyłaniu jako przywódców sprawdzonych członków partii, którzy nie znali języka. Odzwierciedlały też skutki „wielkiego przełomu”, kiedy wiele zamożnego chłopstwa łotewskiego i polskiego zadeklarowano jako kułaków i represjonowano, oraz Wielkiego Terroru, kiedy do aresztowania i rozstrzelania wystarczył sam fakt, że ktoś był Polakiem, Łotyszem lub Niemcem.

Podsumowanie

Bardzo trudno dokonać obiektywnej oceny narodowych rad wiejskich. Współcześni historycy w większości uważają to zjawisko za negatywne, podkreślając daremność i narzucanie tej formy struktury administracyjno-terytorialnej. Ponieważ zakładano w toku budowy komunizmu zbliżenie i połączenie wszystkich grup w jeden naród sowiecki, fragmentacja terytorium wzdłuż linii etnicznych w połowie lat 20. była przedstawiana jako swego rodzaju „narodowy NEP”, przejściowe i niewielkie ustępstwo na rzecz nacjonalistów, niezbędne do celów propagandowych. Współczesną rosyjską historiografię tego zagadnienia dostatecznie szczegółowo omówiono w pracy doktorskiej O. Kajkowej⁴⁴.

Podsumowując, można powiedzieć, że powstanie narodowych rad wiejskich w BSRS było naturalnym rezultatem zakończonych na szcze-

⁴⁴ O. Кайкова, *Национальные районы и сельсоветы в РСФСР: исторический опыт Советского государства в решении проблемы национальных меньшинств в 1920–1941 гг.*, диссертация ... канд. ист. наук, Москва 2007.

blu ogólnozwiązkowym debat nad strukturą państwa sowieckiego i jedyną formą samostanowienia narodów, jaką rząd bolszewicki był gotów zaakceptować. Utworzenie łotewskich i polskich rad wiejskich było całkowicie decyzją „odgórnią”, w której samo pragnienie ludu zostało uwzględnione jedynie formalnie. Głównym czynnikiem ograniczającym było rozproszenie ludności łotewskiej i polskiej w BSRS oraz przestrzeganie systemu chutorskiego zarządzania gospodarstwami rolnymi. W rezultacie nie pozwoliło to na zorganizowanie więcej niż pięciu narodowych łotewskich rad wiejskich (pojawienie się malkowskiej było bardzo specyficzne). Brak jednolitego podejścia do ustalania, kogo należy uznać za Polaka, w praktyce prowadził do ciągłych starań o tworzenie i likwidację sołectw polskich.

Sama idea jakiejś autonomii narodowej została jednak pozytywnie przyjęta przez białoruskich Łotyszy i Polaków, którzy starali się maksymalnie wykorzystać pojawiające się możliwości rozwoju gospodarczego i społeczno-kulturalnego. Coraz większa biurokratyzacja kraju nie pozwalała osiągnąć więcej. Niestety to, co było pozytywne dla zwykłej ludności, nie było traktowane zazwyczaj przez władze również za pozytywne. I stan, który w połowie lat 20. aktywnie promował i rozwijał różnorodność narodową, już na przełomie lat 20. i 30. zaczął postrzegać to jako zagrożenie i karać za cechy narodowe. Zwieńczeniem tego były operacje narodowe w latach Wielkiego Terroru, który znacząco zmniejszył populację Polaków i Łotyszy w BSRS. Zgromadzenie ludności w obliczu zagrożenia wojną wymagało zlikwidowania wszelkich potencjalnych ośrodków separatyzmu, którymi stały się narodowe jednostki administracyjno-terytorialne.

Istnienie narodowych rad wiejskich w BSRS było zjawiskiem, które w swojej realizacji nie dobiegło końca. Pozostało ono częściowo naturalne (służyło rozwojowi kultur narodowych, ale planowanie nie uwzględniało rzeczywistych potrzeb ludzi), częściowo obejmujące (służyło jedynie grupom Łotyszy i Polaków mieszkających razem), częściowo udane (kompromis narodowy nie został w pełni osiągnięty). To był całkiem dobry pomysł rozwiązania kwestii narodowej w kraju wie-

lonarodowym, co nie do końca urzeczywistniła wizja innej przyszłości władz centralnych w Moskwie.

Bibliografia

Materiały archiwalne

- Narodowe Archiwum Republiki Białorusi (NARB), z. 4-п, 701.
 Archiwum Państwowe obwodu witebskiego (GAWO), z. 10061.
 Strefowe Archiwum Państwowe w Połocku, z. 150.

Literatura

- Administratiwno-territorialnoje ustrojstwo BSSR: Spawocznik w 2 t., t. 1: (1917–1941 gg.)*, sost. T. Worobjowa i dr., Minsk 1985. [Административно-территориальное устройство БССР: Справочник в 2 т., т. 1 (1917–1941 гг.), сост. Т. Воробьева и др., Минск 1985].
- Daklad Uradu Belaruskaje Socyjalistyčnaje Saveckaje Respubliki na III sesji Centralnaga Wykanaučaga Kamietu Sajuzu SSR 3. sklikannia*, Mensk 1927. [Даклад Ураду Беларускае Соцыялістычнае Савецкае Рэспублікі на III сэсіі Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Саюзу ССР 3-га склікання, Менск 1927].
- Dva gady nacyjanalnaj raboty u BSSR: Zbor pramou, artykulau i rezalucyju pa nacyjanalnym pytanni*, Mensk 1929. [Два гады нацыянальнай работы ў БССР: Збор прамоў, артыкулаў і рэзалюцый па нацыянальным пытанні, Менск 1929].
- Itogi i bližajszyje zadaczi prowadzenija leninskoj nacyjonalnoj polityki w BSSR: Postanowlenije objedinionnogo plenuma SK i SKK KP(б)В*, Mensk 1934. [Итоги и ближайшие задачи проведения ленинской национальной политики в БССР: Постановление объединённого пленума ЦК и ЦКК КП(б) Б, Менск 1934].
- Kajkova O., *Nacyjonalnyje rajony i sielsowiety w RSFSR: istoričeskij opyt Sowetskogo gosudarstwa w rieszenii problemy nacyjonalnych mienszinstw w 1920–1941 gg.*, dissertacyja ... kand. ist. nauk, Moskwa 2007. [Кайкова О.К., *Национальные районы и сельсоветы в РСФСР: исторический опыт Советского государства в решении проблемы национальных меньшинств в 1920–1941 гг.*, диссертация ... канд. ист. наук, Москва 2007].
- Karaliou M., Ekabsons E., *Konsulstwo i konsuly Latwii w Witebskie*, izd. 2., Witebsk 2017. [Королёв М., Екабсонс Э., *Консульство и консулы Латвии в Витебске*, 2-е изд., Витебск 2017].
- Keržancava P., Lavončjeva A., *Nacyjanalnaja palityka kamunistyčnaj partyi: Dadatak da 3. belaruskaga vydannia „Azbuki lininizmu”*, pad red. A. Harunoviča i S. Budzinskaga, Mensk 1930. [Кержанцава П., Лявончыева А., *Нацыянальная*

- палітыка камуністычнай партыі* : Дадатак да 3-га беларускага выдання «Азбукі ленінізму», пад рэд. А. Гаруновіча і С. Будзінскага, Менск 1930].
- Krivoszej D., *Łatyżskoje nasilenije Belarusi w mieżwojennym pieriod*, „Latvijas Arhīvi” 2006, nr 4. [Кривошей Д., *Латышское население Беларуси в межвоенный период*, „Latvijas Arhīvi” 2006, № 4].
- Litwinow P., *Polskije nacyonalnyje sowiety w BSSR v 1920. gg.: istorija wozniknowienija i koliczestwiennaja dinamika*, „Vestnik BDU” 2007, ser. 3, nr 2. [Литвинов П.А., *Польские национальные советы в БССР в 1920-е гг.: история возникновения и количественная динамика*, „Вестник БДУ” 2007, сер. 3., № 2].
- Насуяналная палітыка і барацьба на два фронты за лінінскую лінію і насуяналнут рутанні*, Менск 1932. [*Нацыянальная палітыка і барацьба на два фронты за лінінскую лінію ў нацыянальным пытанні*, Менск 1932].
- Praktičeskoje razrieszenije nacyonalnogo woprosa w Bieloruskoj Socjalističeskoj Sowietsoj Riespublikie. K 10. godowszczinie Oktjabr’skoj roewolucyi. cz. 2: Rabota sriedi nacyonalnych mienszinstw w BSSR*, Minsk 1928. [*Практическое разрешение национального вопроса в Белорусской Социалистической Советской Республике. К 10-й годовщине Октябрьской революции. Ч 2 : Работа среди национальных меньшинств в БССР*, Менск 1928].
- Puszkin I., *Gramadskaja i kulturna-asvetnickaja dziejnasc nacyjonalnych menšascej u Belaruskaj SSR (1919–1991)*, Mahylou 2018. [И.А. Пушкін, *Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць нацыянальных меншасцей у Беларускай ССР (1919–1991)*, Магілёў 2018].
- Puszkin I.A., *Udziel nacyjonalnych menšascej u gramadska-palityčnym žyccі Sавецкай Belarusi (1919–1990 gg.)*, Minsk 2010. [Пушкін І.А., *Удзел нацыянальных меншасцей у грамадска-палітычным жыцці Савецкай Беларусі (1919–1990 гг.)*, Мінск 2010].

National village councils in the context of the national policy of the BSSR 1924–1939 (using the example of Latvians and Poles)

The article is devoted to the consideration of such a phenomenon in the national-state construction of the USSR of the interwar period as the national village council. The author on the example of Latvians and Poles who lived on the territory of Soviet Belarus shows the peculiarities of the organization and existence of this form of national autonomy. The main positive aspects of such an arrangement for Latvians and Poles are distinguished (primarily the development of national culture and education,

as well as the possibility of economic cooperation). Organizational problems in the implementation of this area of the national policy of the BSSR were noted. The conclusion is made about the difference in the vision of the goals and results of the existence of national village councils by peasants (Latvian and Poles) and the Bolshevik leadership. Ultimately this led to a change in the national policy of the USSR in the 1930s. The negative perception of collectivization by the Latvian and Polish peasants became the reason for the use of state repressions especially during the years of the Great Terror. As a result the ideas of creating national village councils was declared wrecking and till 1939 all of national village councils were eliminated.

Key words: BSSR, national politics, national village councils, Latvian, Poles